

що поєднує цемент, полістирольні гранули та інші добавки, став революційним будівельним матеріалом. Ця робота досліджує походження та історію винаходів полістиролбетону, підкреслюючи внесок, який змінив будівельну практику.

Історія полістиролбетону сягає середини 20-го століття, а його винайдення стало можливим завдяки спільним зусиллям кількох першопрохідців. Давайте заглибимося в ключові етапи його розвитку. Концепція додавання гранул пінополістиролу в бетон як засобу поліпшення теплоізоляції виникла в 1950-х роках. Дослідники почали експериментувати з додаванням гранул пінополістиролу в бетонні суміші, визнавши, що це покращує теплоізоляційні властивості матеріалу. Це стало першою творчою іскрою, яка призвела до появи полістиролбетону. 1970-ті роки стали свідками значного прогресу в розробці рецептури і вдосконаленні полістиролбетону. Дослідники визнали необхідність оптимізації розміру гранул і вивчення різних добавок, в тому числі армуючих волокон, для покращення механічних властивостей матеріалу. Ці розробки стали поворотним моментом в еволюції матеріалу. У цю епоху Європа почала використовувати полістиролбетон завдяки його енергоефективним будівельним властивостям.

Екологічні переваги полістиролбетону отримали подальше визнання в міру того, як будівельна галузь шукала екологічні будівельні рішення. Зокрема, легка вага матеріалу призвела до зменшення транспортних витрат і викидів, що зробило його привабливим вибором для екологічно свідомих будівельників. Крім того, його вогнестійкі властивості та доведена довговічність лише додали йому привабливості.

SAHIBKARLIĞA İNNOVATİV YANAŞMA

*Abbasova-Zeynalova Nuranə Nazim qızı
Mingəçevir Dövlət Universitet*

İnnovasiya anlayışı yeni fikir və imkanların fərqli bir perspektivdən tanınması və yaranmasıdır. İnnovasiya yeni və ya təkmilləşdirilmiş bir xidmət və ya istehsal metodunun inkişaf etdirilməsi və ticarət baxımından gəlirli olması üçün nəzərdə tutulan bütün prosesləri əhatə edir. Yeni və ya təkmilləşdirilmiş məhsul, xidmət və ya istehsal metodunu inkişaf etdirmək yeni düşüncədən irəli gəlir. İnnovasiya davamlı bir fəaliyyət növüdür.

Sahibkarlıq yeni kapital qoyuluşu sahələrinin tapılmasına, yeni məhsulların və istehsal sahələrinin yaradılmasına və təkmilləşdirilməsinə, öz üstünlüklərini inkişaf etdirməyə və qazanc əldə etmək üçün müxtəlif fürsətlərdən səmərəli istifadə etməyə yönəlmiş yaradıcı fəaliyyət növüdür [1].

İnnovasiya sahibkarlığı bazar üçün yeni bir məhsul istehsalı, fəaliyyət profilindəki dəyişiklik və ya yeni bir müəssisənin və ya sahənin təməlidir. Bəzi müəssisələr böyüməni bərpa etmək, qlobal iqtisadi və maliyyə böhranını aradan qaldırmaq üçün səyləri birləşdirdikləri bir dövrdə iqtisadi artıma, iş yerlərinin açılmasına və yoxsulluğun azaldılmasına töhfə verməkdə mühüm rol oynaya biləcəyi

baxımından xüsusi diqqət innovasiya sahibkarlığına yönəldilmişdir. Sahibkarlığın və yeniliyin bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olması və yeniliyin sahibkarlıqda bir vasitə kimi görülməsi geniş qəbul edilmiş bir həqiqətdir. İnnovasiya və yenilik anlayışları əməli fəaliyyətdə innovativ təfəkkürə malik sahibkar üçün dəyərə çevirilir və nəticədə iqtisadi gəlir gətirir.

İnnovasiya sahibkarlığı tamamilə yeniliyə əsaslanır, bu səbəbdən belə fəaliyyətin nəticəsi ya yeni məhsul, xidmət istehsal etmək, ya da tamamilə yeni xüsusiyyətlərə sahib bir məhsul və texnologiyalardır [2].

Bir qayda olaraq, sahibkarlıq fəaliyyətinin hər hansı formada həyata keçirilməsi praktikasını innovasiyanı əhatə edir, məsələn, istehsalın idarə olunması üçün yeni bir təşkilatın istifadəsi, məhsulun keyfiyyəti və ya istehsalın təşkili üçün yeni texnologiyaların təşkilinin tətbiqi. Ənənəvi malların istehsalı və ya bazara tədarükü həm istehsalın özünü, həm də malların keyfiyyət xüsusiyyətlərini dəyişdirməklə, qismən innovasiya tətbiq etməklə həyata keçirilə bilər.

İnnovasiya sahibkarlığının inkişafı istehlakçıların yeniliyə olan tələbindən, milli iqtisadiyyatın inkişaf etmiş elmi və texnoloji potensialının mövcudluğundan, riskli innovasiya fəaliyyətini maliyyələşdirən vençur şirkətlərinin və investorların fəaliyyətindən asılıdır.

İnnovasiya sahibkarlığının inkişafına bir sıra amillər təsir edir:

1) İqtisadi-texnoloji: maliyyə, maddi-texniki vasitələrin, qabaqcıl texnologiyaların, zəruri iqtisadi və elmi-texniki infrastrukturun, innovativ fəaliyyətin maliyyələşdirilməsi üçün dövlət proqramlarının ehtiyatının mövcudluğu, yenilikçi fəaliyyət üçün maddi təşviqlər;

2) Siyasi-hüquqi: yeniliyi təşviq edən qanunvericilik tədbirləri, yeniliyə dövlət dəstəyi;

3) Təşkilati və idarəetmə: təşkilati strukturların çevikliyi, demokratik idarəetmə tərzini, üfqi məlumat axınlarının üstünlük təşkil etməsi, özünü planlaşdırma, mərkəzsizləşdirmə, muxtariyyət, problem qrupları;

4) Sosial-psixoloji və mədəni: mənəvi təşviq, ictimaiyyətin tanınması, özünü reallaşdırmaq üçün imkanlar yaratmaq, yaradıcı əməyi azad etmək, iş kollektivində normal psixoloji iqlim.

Ölkəmizdə son onilliklərdə, xüsusən də 2008-ci il qlobal böhrandan sonra sahibkarlıq və innovasiya biznes sahələrində və ictimai inkişaf siyasətində əsas anlayışlardan biri halına gəldi. Sahibkarlıq daha çox yeni məhsul və ya xidmətlər yaratmaq, yenilik etmək qabiliyyəti ilə əlaqəli olduğundan, demək olar ki, onun aktuallığı əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Müasir şəraitdə sahibkarlıq, innovasiya və iqtisadi inkişaf arasında qarşılıqlı əlaqənin olduğunu göstərən böyük bir araşdırma mövcuddur və real vəziyyətdən asılı olaraq iqtisadi inkişafın yüksəldilməsində innovasiya sahibkarlığının roluna getdikcə daha çox əhəmiyyət verilməyə başlandı. İnnovasiya sahibkarlığı həm akademiya, həm də siyasət arasında artan marağa səbəb oldu. Məsələn, Avropa Birliyinin inkişaf strategiyası - Avropa 2020 strategiyasının əsasını innovasiya sahibkarlığı təşkil edir [3].

İstehsala innovasiyanı tətbiq etməyi zəruri edən bir neçə amillər var. Məsələn, bazarda yeni rəqiblərin meydana çıxması, rəqiblərin öz istehsalını təkmilləşdirməsi,

rəqiblərin önə keçməsi, məhsula olan marağın azalması, istehsalın genişləndirilməsi, yenidənqurma, yeni məhsulun mənimsənilməsi və buraxılışı, istehsal olunan məhsulların yeni çeşid və modellərinin hazırlanması və s. [4].

İnnovasiya prosesi hər şeydən əvvəl yeni məhsulların mənimsənilməsi, buraxılan məhsulun modernləşdirilməsi, yeni istehsal vasitələrinin istehsal prosesinə cəlb edilməsi, yeni texnologiya və məhsulun istehsalı üsullarından istifadə edilməsindən ibarətdir. İnnovasiya prosesinin əsas mərhələləri daxil olmuş ideyaların sistemləşdirilməsi, yeni məhsul ideyalarının hazırlanması, eyni məhsulun iqtisadi səmərəliliyinin təhlili, marketinq proqramının hazırlanması, yeni məhsulların hazırlanması, bazarda testləşdirmə aparılması, istehsalatda yeni məhsulun tətbiqi barədə qərar qəbul edilməsi və s. ibarətdir. İnnovasiyanın nəticələrinə gəldikdə isə bu prosesdə adətən məhsulun çeşidi təzələnir, rəqabət qabiliyyəti yüksəlir, əhalinin tələbatının ödənilməsi təmin edilir, istehsalın səmərəliliyi yüksəlir, məhdud resurslardan qənaətlə istifadə olunur, istehsal xərcləri azaldılması mənfəətin artmasına gətirib çıxarır.

İnnovasiyanı həyata keçirmək iri həcmdə istehsal, işçi qüvvəsi və təşkilati-sosial xərclər çəkmədən mümkün deyil. İnnovasiya həm də eksperimentlərlə bağlıdır. Mütəmadi olaraq tətqiqatlar, təcrübələr, praktikalar, planlar tələb edir. Ona görə də innovasiya sahibkarlığını istehsala tətbiq etmək elə də asan məsələ deyil. Bu çətinliyi aradan qaldırmaq yollarından biri lizinq müqavilələrinin bağlanmasıdır. Bu müqaviləyə uyğun olaraq, lizinq şirkəti sifariş olunan maşın, avadanlıq və s. malı istehsalçıdan alır və sifarişçiyə icarəyə verir. Müqaviləyə əsasən icarə haqqı amortizasiya ayırmaları və lizinq şirkətinin mənfəətindən ibarət olur.

Xarici iqtisadçılar innovasiya sahibkarlığı ilə iri müəssisələrin məşğul olmasını məqsədəuyğun sayırlar. Buna səbəb bilavasitə, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi innovasiyanın mənimsənilməsinin yüksək xərc tələb etməsidir. Bu xərc isə əsasən qiymətli ixtiralar və yeni sınaq nümunələrinin hazırlanması işinin əmək kollektivinin çoxsaylı səyini və çox güclü maddi texniki baza tələb etməsindən irəli gəlir. Odur ki, yalnız yüksək maliyyə vəsaitinə malik olan iri firmalar innovasiya layihələrini başa çatdırmağa qadirdirlər. İri firmaların digər üstünlüyü orada çoxməqsədli tədqiqatların hazırlanmasıdır. Həm də bu firmalarda sınaq- layihə və elmi-tədqiqat işlərinin aparılması zamanı müxtəlif yanaşmalardan istifadə edilməsi də onların digər üstünlüyünü müəyyən edir [5].

İnnovasiya prosesinin son məqsədi yeni məhsulun kommersiya qabiliyyətinin yüksəldilməsi və kütləvi istehsalının təşkilidir. Buna görə də fəaliyyətində uğur qazanmaq istəyən hər bir sahibkar istehsala innovasiyanı tətbiq etməlidir.

İnnovasiya bazarı yeni əmtələrin reallaşmasının yeri və şərtləri, həmçinin innovasiya sahibkarlığı ilə əlaqədar iqtisadi forma və mexanizmlər sistemindən ibarətdir. Məlum olduğu kimi, bazar mexanizmi qiymət, pul, kredit və digər müstəqil kateqoriyalan özündə əks etdirir. Bazar mexanizmi yeni məhsulların tədqiqinə xidmət edir və onun idarə edilməsinin ən mühüm faktorlarına çevrilir. Eyni zamanda bazar mexanizmi yeniliklərin istehsalına və sahibkarlara təsir vasitəsi kimi də istifadə olunur.

Ümumiyyətlə, innovasiya sahibkarlığı yeniliklərdən praktik istifadə yolu ilə ən yaxşı xüsusiyyətlərinə malik malların (məhsulların, xidmətlərin) və texnologiyaların yaradılmasına gətirib çıxaran iqtisadi bir proses olaraq təyin edilə bilər. İnnovasiya sahibkarlığı yeni bir şey yaratmağın xüsusi bir yenilikçi prosesi, davamlı yeni imkanlar axtarmağa, yeniliyə istiqamətlənməyə əsaslanan bir idarəetmə prosesidir. Bu, sahibkarın yeni bir layihə həyata keçirmək və ya mövcud bir layihəni yaxşılaşdırmaq riskini öz üzərinə götürmək istəyi ilə nəticələnən maddi, mənəvi və sosial məsuliyyətlə əlaqələndirilir.

Kiçik müəssisələrin innovasiya fəaliyyəti onların mövcudluq üsuludur. İri müəssisələrin innovasiya fəaliyyəti isə onların inkişafının yalnız bir fazası, həyat tsiklinin bir mərhələsidir. Kiçik innovasiya sahibkarlığı köhnə şirkətlər çərçivəsində yeni firmalar formalaşması prosesləri ilə, riskli firmaların yaradılması və fəaliyyəti, “inkubator proqramları” və “inkubator firmaları” yaradılması və onların fəaliyyəti ilə əlaqədardır. [6].

Xarici ədəbiyyatlarda innovasiya sahibkarlığının iş yerlərinin açılmasına təsiri ilə yanaşı yeniliklərin, iqtisadi inkişafın və rifahın inkişaf etdirilməsində nəzərə çarpan rolu olduğu qeyd edilmişdir. Tədqiqatçılar iqtisadi inkişaf və innovasiya sahibkarlığı arasındakı əlaqə haqqında zamanla fərqli fikirlər söyləmişdirlər. İnnovasiyanın millətlərin iqtisadi inkişafında hərəkətverici qüvvə olduğu da düşünülür. Buna görə də innovasiya sahibkarlığı müasir iqtisadi inkişafın əsas amili hesab olunmağa başladı. Məsələn, Avropa Birliyinin inkişaf strategiyası - Avropa 2020 strategiyasının əsasını KOB-lər və innovasiya təşkil edir [7].

Lakin son dövrdə iqtisadi inkişafın yüksəldilməsində innovativ sahibkarların roluna getdikcə daha çox əhəmiyyət verilməyə başlandı. İnnovativ sahibkarlar yeni fikirləri yüksək tələbatlı satıla bilən məhsullara, xidmətlərə və ya texnologiyalara çevirməyi bacaran sahibkarlar sayılır və bu səbəbdən yeniliklər onlar üçün yeni gəlir əldə etməkdə bir vasitə olaraq xüsusi bir rol oynayır. İnnovasiyaya əsaslanan sahibkarların dünyanın hər yerindəki iqtisadiyyatın çiçəklənməsində və yüksəlməsində əhəmiyyətli rol oynaması mübahisəsizdir.

Ədəbiyyat:

1. Tağıyev A.H., Aslanzadə İ.A. İnnovasiya menecmenti. Dərs vəsaiti. I-II hissə. Bakı-2017.
2. Tağıyev A.H., Səfərov Q.Ə.. İnnovasiya layihələrinin menecmenti. Bakı-2013.
3. Tağıyev A.H. İnnovasiya. Bakı-2018.
4. Tağıyev A.H., Əmirov İ.B.. İnnovasiya menecmenti. Bakı-2010.
5. Qasımov F.H., Nəcəfov Z.M.. İnnovasiyalar: yaranması, yayılması və inkişaf perspektivləri. Bakı-2009.
6. Qasımov İ., Cəbiyev F.. İnnovasiya sahibkarlığı və texnoparklar, Bakı-2017.
7. Niftullayev V.. Sahibkarlığın əsasları, Bakı – 2002.